

ISSN 1300-2333

TÜRK YURDU

ARALIK 2020 • YIL 109 • SAYI 400 • FİYATI 20 TL

3

GENEL BAŞKANDAN / Mehmet ÖZ

Dünyanın Kritik Dönemecinde Türkiye

6

AYIN YORUMU / Nuri GÜRGÜR

Fransa Senatosunun Kararı Hukuken Tam Bir Skandal

10

DÜŞÜNCELER / Nuri GÜRGÜR

Türk Ocaklarının İkinci Defa Açılması ve Sonrası-4

16

AKADEMİK / Mustafa TURAN

Atatürk ve Meclis-i Millî'nin Açılması

22

DÜŞÜNCELER / Abdulkadir İLGEN

Kayıp Kutsalın Peşinde-2

24

DÜŞÜNCELER / Nihat BOYDAŞ

Abbas Sayar'ın Yozgat'ı, Yozgat'ın Abbas Sayar'ı

27

AKADEMİK / S. Tunay KAMER

Eğitimde Planlama ve Gelecek Tartışmaları

30

AKADEMİK / Abdürreşit Celil KARLUK

Çin'in Ülküsü, Soykırım Mağduru
Doğu Türkistanlılar ve Hayal Kırıklığı

36

AKADEMİK / Alimcan İNAYET

İpek, İpek Yolu, İşgal, Asimilasyon ve Soykırım

40

AKADEMİK / Ömer ÖZCAN

Azerbaycanlı Mehmet Şerif Bilgehan ve Namık Kemal

46

AKADEMİK / Cemile KINACI BARAN

İdeoloji-Edebiyat İlişkisi Bağlamında Abay Jolu
(Abay Yolu) Romanında Abay'ın Rus Dostları

51

AKADEMİK / Hüseyin NURLU

Modernleşme Sürecinde Türk Düşünü ve
Medeniyet Anlayışı

59

Düşünceler / Dursun KUVELOĞLU

Sanat ve Zafer

61

HAYAT HİKÂYESİ/ Roza KURBAN

Son Kitap ve Son Dilek

64

Genel Merkezden Haberler

66

Türk Dünyasından Haberler

68

Şube Haberleri

71

Serdar SAĞLAM

Çizgiler

72

Türk Yurdu Dergisi 2020 Yılı Dizini

ÇİN'İN ÜLKÜSÜ, SOYKIRIM MAĞDURU DOĞU TÜRKİSTANLILAR VE HAYAL KIRIKLIĞI

*Abdürreşit Celil KARLUK**

Giriş

Türkistan uzun süren iç kargaşa ve dış saldırı sonucunda, 1884 yılında Rus ve Çin kuvvetlerince tamamen işgal edilmiştir. Bu işgal, önce Türkistanlılar arasında suni fiziki sınırları çizmiş; daha sonra işgal kuvvetlerinin güttükleri ısrarcı ve dayatıcı politikalarının Türkistanlılar arasında sosyal, kültürel ve psikolojik ayrışmaları da yarattığı görülmüştür. Türkistanlı aksakallar, elitler, aydınlar bu sınırları aşmak, bölmeyi ve bölünmeyi engellemek için emsalsiz çaba sarf etmiştir. Onların yüz binlercesi 1937 yılında, SSCB ve Milliyetçi Çin idaresi tarafından vahşice öldürülmüş; hayatta kalanları sindirilmeye çalışılmıştır. Fakat hafızalardaki silinmez izleri bir türlü kazıyamamıştır.

Türkistan'ın doğusunda vahşi milliyetçi Çin rejimine karşı direniş aralıksız devam etmiş, 12 Kasım 1944'te İkinci Doğu Türkistan Cumhuriyeti kurulmuştur. İkinci Cumhuriyet, birinci Cumhuriyet'ten daha uzun ömürlü olsa da akıbeti yine aynı şekilde Rus ve Çin iş birliğinde ortadan kaldırılmıştır. Rusların sağlam desteğini kazanan ÇKP orduları, Ekim 1949 sonlarına doğru Doğu Türkistan'a girmiştir. ÇKP rejimi, bölgede kontrolü sağladıktan sonra 1955 yılında Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'ni tesis ederek bölgenin idari yapılanmasını büyük ölçüde Çin tarzına uygun hâle getirmiştir. Bu tarihten itibaren "Doğu Türkistan" ve "Türk" adı tamamen politik suç kategorisine alınarak yasaklanmış; bölge adının sadece Xinjiang (Şinciang) olarak adlandırılması, halkının ise Rus milliyetler politikasına uygun olarak Uygur, Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar, Tacik, Moğol, Çinli, Hui/Tungan/Döngen milliyeti olarak adlandırılması dayatılmıştır. Yasaklar, dayatmalar sistematik hâle gelmiş; artık Doğu Türkistanlılar, tarihinin hiçbir döneminde yaşamadığı zulüm, işkence, sistematik asimilasyon ve soykırımlara ÇKP döneminde maruz kalmıştır. Aynı şekilde, bu süreçte de tarihinin hiçbir döneminde yaşamadığı hayal kırıklıklarını soydaşları; kandaş, dildeş akrabaları ve din-

daş, ümmetdaşları yaşatmıştır.

Bu yazımızda, işbu istila ile başlayan Türkistan'ın bölünmesi ve Rus tarzı milliyet inşa etme sürecinin çıktısı olarak Türkler dünyasındaki bölünmüşlük ile Batı sömürgesi veya derin etkisinde kalıp Batı tarzı ulus- devlet olmaya çalışan fakat bunu bir türlü başaramayan sürekli gel-git yaşayan başta Türkiye olmak üzere diğer Türk-İslam ülkelerinin dış politikasındaki içi boş büyük söylemler ile Çin ve Rusya karşısındaki tavizkar tutum ve icraatlarının Doğu Türkistan'daki modern soykırıma davet çıkarttığı, hatta cesaret verdiği gerçeği üzerinden Türk-İslam'ın Doğudaki bekçilerinde derin ve tedavisi imkânsız hayal kırıklıkları yarattığı gerçeği üzerinde durulacaktır. Çünkü Doğu Türkistan, aşağıdaki özellikleri ile hem dost-kardeşleri için hem düşmanı olan müstevli için de önemlidir.

Doğu Türkistan, bir bakıma insancı uygarlık ile zıddının sınırdaş olduğu stratejik bir bölgedir.

Doğu Türkistan, Türk-İslam'ın doğu ucu, Türk'ün tarihî hasmı olan Çinliler ile sınırdaş olan doğu serhaddidir.

Doğu Türkistan, Türklerin uygar bir halk olarak şehir medeniyetini yarattığı, Tarım uygarlığının ana üsüdür. Günümüzde iftihar ile yâd edilen Sultan Saltuk Buğra Han, Kâşgarlı Mahmud, Yusuf Has Hacıplerin ana yurdu olmakla birlikte onların mübarek kabrinin bulunduğu mukaddes vatandır.

Doğu Türkistan, dünyadaki en zengin maden yatakları, bilhassa petrol, doğal gaz, kömür, altın, uranyum yataklarının bulunduğu çok zengin bir bölgedir.

Söyle ki, Tanrı Dağı'nın güneyinde batıdan doğuya 1000 km, kuzeyden güneye 400 km ve toplam yüz ölçümü 324 bin km² olan Taklamakan Çölü ile Tanrı Dağı'nın kuzeyindeki 50 bin km² büyüklükteki Kurban Tongut Çölü, dünyadaki ikinci büyük çöl olmakla birlikte altı tamamen petrol ve doğal gaz ile doludur. Bugün işgalci Çin, petrol ve doğal gaz ihtiyacının bü-

yük bölümünü buralardan karşılamaktadır.

Doğu Türkistan'ı ortadan ikiye bölen Tanrı Dağlarının altı, başta kömür olmak üzere yüzlerce zengin maden yatağına sahiptir. Kuzeydeki Altay Dağları ise başta altın olmak üzere çeşitli zengin madenlerin yuvasıdır. Doğusundaki Altın Dağları ve güneyindeki Pamir, Karakurum Dağları da birer zengin maden yataklarıdır.

Tanrı Dağlarının güney eteklerinden başlayarak doğuya uzanıp Lopnur Gölü'ne dökülerek Taklaman Çölü'nde kaybolan Tarım Nehri, Kâşgar Deryası, Zerepşan Deryası, Yurungkaş ve Karakaş Deryalarının yeşillendirdiği vadiler, bostanlıklar Türk uygarlığının en önemli beşiklerindendir.

Doğu Türkistan, Talas Savaşı'ndan beri İslamiyet'in kök salıp yeşerdiği bir bölge olmakla birlikte Ahmed Yesevi Hazretleri'nin temelini attığı Türkistan İslamı'nın özellikle doğuya, Çin'in iç batı bölgelerine yayılmasındaki kaynak bölgedir.

Doğu Türkistan yer üstü, yer altı zenginliklerinin yanında kültürel ve medeni zenginliği ile hep çevresinin gıpta ettiği, işgalci müstevlilerin iştihasını sürekli kabarttığı bir bölgedir.

Çin Ülküsü ve Türkistan

Bilindiği gibi büyük milletlerin veya medeniyet inşa etme düşüncesinde olan halkların mutlaka ulaşmak veya erişmek istediği bir ülküsü vardır. Bu ülkü o toplumları harekete geçirmede bitmek tükenmek bilmeyen iç enerji temini sağlar. Aydınları ve devlet adamları için ise kademeli hedefleri belirlemesine, ülkesini sürekli geliştirmesine meşru imkânları verir. Çünkü ülkü denen şey ardından koşulan, uğruna çalışılan, ulaşmak istenen yüce bir erektir. Ülkü, bir bireyin veya bir insan topluluğun belirlemiş olduğu yüksek amaçları ve ulaşmak istediği hedefleri ile ilgili değerlerin bütünüdür. Ülkü, çoğu zaman ulaşılması çok uzun zaman ve büyük emek isteyen, uğrunda her tür fedakârlığın yapılmasını talep eden bir inanış ve emeldir.

Günümüz dünyasının kaderini belirleyen başta Birleşmiş Milletler'deki karar verici beş büyük ülke olmak üzere çok az sayıda ülke veya milletin inandığı ve uğrunda bedeller ödediği, ödediği bedeller karşısında büyük kazançlar elde etmesine vesile olduğu inanışları yani ülküleri vardır. Örneğin Rusların asırlık Türk mücadelesi esnasında geliştirdiği "sıcak deniz" ülküsü, onu kuzeyin buzullarından Türk'ün Karadeniz'ine ve Akdeniz'ine çekmektedir. Nitekim Ruslar, bu iki Türk gölünde artık başat aktör...

Bir diğer ülküsü olan ve hâlâ bu ülkü uğrunda ça-

balayan karşılığını da misli ile alan millet Çinli'dir. Çinlilerin ülküsü Batı Diyar'dır. Çince söylenişi ile Xiyü / 西域(Şiyü) olan işbu ülkünün oluşum sürecinin temeli, 2000 sene öncesinde Hunlar ile uğraşırken atılmıştır. Çinliler, kendi mevcudiyeti için en büyük tehdidin kuzey ve kuzeybatıdan geldiğini, eğer bu tehdit bertaraf edilmezse Sarı Irmak'ın bereketli vadisindeki mevcudiyetlerinin sona ereceğini idrak ederek hayatta kalmak, sürekli güçlenmek içgüdüğü ile Xiyü ülküsünü oluşturmuş ve geliştirmişlerdir.

Çinlilerin coğrafya düşüncesinde Xiyü isimlendirmesinin çok derin ve farklı anlamları vardır. Özellikle, Hunlar ile devam eden kanlı savaşları esnasında Çin halkının Sarı Irmak'ın en bereketli topraklarından göç etmeyerek hayatta kalmasının teminatının Hunlardan temelli kurtulmaktan geçtiği kanaati, Çinli devlet ve millet ricalinde oluşmuştur. Han Sülalesi'nin (MÖ 206-MS 220) yönetici, askerî uzmanları, Hunları yok etmek veya Çin'e tehdit olmaktan çıkartmak için Hunların batısındaki beylikler ile Hunlara karşı ittifak kurma ve onları Hunlara karşı kıskırtmak için seyyahlık ve casusluk vazifelerinde bulunan Zhang Qian'i (MÖ 172-114) bir heyet ile ülkesinin batısına, daha sonra Xiyü olarak adlandıracağı bölgeye göndermiştir. Güvenlik kaygısı ile gönderilen elçi, görevini layıkıyla tamamlayarak çok zengin bilgi ve raporlar ile başkentine dönmüştür. Han Sülalesi, batısı ile tesis ettiği ilişkilerin sürekliliği için ticaret kervanlarının sürekli gelip gitmesini de sağlamıştır. Açılan bu yol, daha sonraları İpek Yolu olarak anılacak bir güvenlik, ticaret, siyaset yolu olarak tarihe geçmiştir (Karluk, 2019: 62).

Askerî casus Zhang Qian tarafından keşfedilen ve onun temin ettiği değerli raporlar ile bölgeye ilgisini arttıran Çinliler, artık batısındaki topraklara dair tafsilatlı malumatlara sahip idiler (Yıldırım, 2018: 7). İlgili bölgeler Xiyü adıyla kavramsallaştırılarak Çin siyaseti ve literatüründe işlenmeye, derin anlamlar kazandırılmaya başlanmıştır.

Xiyü'nün doğrudan tercümesi Batı Diyar olsa da gizil anlamları ise Türkistan topraklarını kastetmekte ve sınırları kesin olarak çizilmemektedir. Fakat Xiyü'ye hâkim olunursa Çin'in müreffeh, güvenli bir ülke olacağı tezi asırlardır işlenmiş ve işlenmeye devam edilmektedir. Bu bağlamda, Çinlilerin mitolojisi, folkloru ve estetiğini destekleyecek maddi ve manevi unsurların bu bölgede olduğu vurgusu da ön plana çıkartılmıştır. Örneğin eski çağlardan itibaren Xiyü'ye erişmeyi, buraları kendi denetimi altına almayı ülkü edinmiş olan Çinliler, Doğu Türkistan ve Tibet sınırları içerisinde yer alan Kunlun Dağı'nı Çin panteonunun merkezi yapmışlardır. Yarattıkları "mit çevresi"ne, ataları olduğuna inandıkları Huangdi ve batının Ana

Kraliçesini/Xi Wangmu yerleştirmiştir. Batının Ana Kraliçesi'nin elindeki "ölümsüzlük ilacı", bu bölge-lerin Çin imparatorlarının erişmek istediği kıvılmaya, yani ütöpik mekâna dönüşmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla Çinliler, eskiden beri Xiyü'ye ilgi duymuşlar ve o bölgeleri işgal etmeye çalışmışlardır (İnayet, 2018: 51). Bir diğer önemli husus ise Çin estetiği ve mitolojisinde çok önemli yer tutan Hoten yeşim taşıdır. Çinlilerin yeşim taşı sevdasının en az yedi bin yıllık geçmişi olduğuna inanılır. Çinliler, yeşim taşı gökyüzü ve yerkürenin özlerini içeren ve insan ile tanrılar arasında köprü rolü oynayan bir araç olarak görürler.¹ Çin'in birçok bölgesinden yeşim taşı çıkmasına rağmen Hoten yeşim taşının ayrı ve özel yeri vardır. Çinliler arasında "En güzel yeşim taşı, Hotan'dan gelir." diye bir söz vardır. Hoten yeşim taşı Çinli zenginlerin, aristokratların elde etmesi gereken en değerli taştır. Günümüz Çin piyasasındaki en değerli yeşim taşı hâlâ Hoten yeşim taşıdır. Ayrıca, Çin'de kara para aklamanın en önemli aygıtları arasında başta Hoten yeşim taşı gelir.

Bundan dolayı, Çin gücünü toparladığı her zaman dilimde ordularının yönünü Batı'ya yöneltmiştir. Köktürkleri yıkan Çin, ilk defa Türkistan topraklarında fiili olarak hâkimiyet kurmaya çalışmıştır. Kurduğu askerî garnizonlar sayesinde iskân girişimlerine girişmiş fakat Talas Savaşı'nda aldığı ağır yenilgi ile Türkistan topraklarına 1755 yılına kadar adım atamamıştır. Çin tarihinde değişmeyen geleneklerden biri, Çin sınırlarının daima Çin'de devlet kuran Hunların soyundan gelen halklar döneminde genişlemiş olmasıdır. Kubilay Han döneminde tarihinin en geniş sınırlarına ulaşan Çin, aradan dört asır geçtikten sonra bir diğer Hun soylu olduğu düşünülen Mançuların Çin'de hâkimiyet kurması sonucu Çin sınırlarının genişletilmesinin gündeme gelmesiyle Mançu ordularının arkasına gizlenen Çinliler, kadim ülkelerini gerçekleştirmek için Türkistan topraklarına girmiştir. Bir asırdan fazla süren istila ve işgal savaşını 1878'de başarıyla tamamlayan Mançu-Qing orduları, Doğu Türkistan'ı resmen işgal ederek 1884 yılında bölge adını Çince "yeniden ele geçirilmiş toprak" manasına gelen "Xinjiang" ile değiştirerek Çin'in bir eyaletine dönüştürmeye başlamıştır.

1884 sonrası devam eden işgal süreci, 1955'te resmen sömürgeye dönüştürülerek bölgenin sahibi Türklerin Çinlileştirilmesi, bölgenin ebedi Çin yurdu-na dönüştürülmesi için istikrarlı ve ısrarcı uygulamalara başlanmıştır.

Diğer taraftan uzun vadede Batı Türkistan'da kendi ülküsünü gerçekleştirmek amacıyla 1996 yılında Şanghay İşbirliği Örgütünü kuran Çin, küresel siyasette, özellikle Türkler dünyasında faal olmakta, ilgili

ülkelerdeki Çin çıkarlarının maksimize edilmesi, iktidarların Çin yanlısı olması için geleneksel stratejilerini uygulamaktadır.

Uygur Soykırımı ve Türklerin Dünyası

ÇKP rejimi, Doğu Türkistan'a yerleştikten sonra bölgeyi yöneten Mançu-Qing ve milliyetçi Çin rejimlerinin bütün uygulamalarına ek olarak daha sistematik, istikrarlı ve ısrarcı "kimlik yok edici" politikalara hız vermiştir. Diğer taraftan kontrolsüz Çinli göçmen iskânına da izin vererek bölgede onlarca yapay Çinli göçmen şehri inşa etmiştir. Uygur Türkleri, 1955'ten itibaren Çin zulmünü doğrudan hissetmeye başlamış; zulmün şiddet dozu sürekli artmış ve çeşitlenmiştir. ÇKP rejimi önceki Çinli sömürge yönetimlerinde uygulanan biyolojik kıyımı sistematik hâle getirirmiş; buna ek olarak sosyal, kültürel, ekonomik, psikolojik ve ekolojik kıyımı da başlatmıştır.

Bu süreç soğuk savaşın sona erdiği, SSCB'nin dağıldığı yıllardan itibaren Çin'in artan ekonomik ve teknolojik gücüne paralel hâlde hızlanmıştır. Özellikle 1996 yılından itibaren ÇKP rejimi, Doğu Türkistan'da Çin Anayasası başta olmak üzere Bölgesel Özerklik Yasası, Dinî İnanç Yasası ve Dil-Yazı Kullanımı Yasası'nı neredeyse tamamen rafa kaldırmıştır. Uygurların Çin yasaları çerçevesinde yaptığı ve yapacağı her türlü hak arayışını şiddetli ve kanlı bir şekilde bastırmıştır. Bunlardan en önemlileri Şubat 1997 Gulca Katliamı ve 5 Temmuz 2009 Ürümcü Soykırımı'dır. Bu zulüm ve işkence karşısında dönemin Başbakanı Erdoğan, Çin'i Ürümcü'de soykırım yapmakla suçlamış; bu konuyu G20 gündemine getirmekle Çin'e gözdağı vermişti². Bu durum karşısında hızla tedbirini alan Çin, daha sonra Türkiye'deki hükûmet yetkililerinden Türkiye'de Çin aleyhinde konuşma, yazma ve eleştiriye müsaade etmeme garantisini de alabilmiştir³.

Uygurların kandaşı, dildaşı, dindaşı olan ülkeler ile "çok sıkı" ve "yüksek stratejik" ilişkiler geliştiren Çin, 2016 yılından itibaren Uygur Türklerini topyekûn cezalandırma, yok etme safhasına geçmiştir. Hatta 60 yıldır Uygurlara karşı destekleyip kolladığı Kazak ve Kırgızları da bu sefer aynı kategoride cezalandırmaya başlamıştır. İşin ilginç tarafı ise, çoktan Kazak, Kırgız vatandaşlığına geçmiş binlerce Doğu Türkistan asıllı Kazak, Kırgızları da tutuklayıp toplama kamplarına tıkmıştır. Kazakistan yönetiminin devreye girmesi ile bazı Doğu Türkistan asıllı Kazak vatandaşları kamplardan kurtularak Kazakistan'a dönebilmiştir. Bunlardan bazı vicdan sahipleri, kamplarda yaşadıklarını Batı medyasına anlatarak medyada bomba etkisi yarattı.⁴ Bu tarz tanıklık arttıkça ÇKP rejimi toplama kamplarının varlığını başlangıçta reddettiyse de ortaya çıkan kamplara ait uydu görüntüleri ve bazı Batılı medya

mensuplarının bölgeye giderek yaptığı gizli çekimlerden sonra kampların varlığını kabul etmiş, buralarda “mesleki eğitim” verdiğini iddia etmiştir.

Çin’in Nazi Kamplarına tıklan, hapse atılan ve ağır çalışma kamplarına gönderilenlerin sayıları hakkında Doğu Türkistan diasporası ve bağımsız araştırmacılar, bu sayının 3-5 milyon arasında olabileceğini tahmin etmektedirler. Bu konu üzerine araştırma yapan Tanner Greer, normal medeni insanın aklı almayacak en asgari normal kültürel yaşantının da bahane edilerek Uygurların kamplara tıklıldığını yazmıştır. Onun araştırmasına göre⁵ ana dilini resmî kurumlarda kullanmak, içki içmemek, evinde birden fazla bıçak sahibi olmak gibi durumlar, Uygurların kamplara tıklılmasına yeterli bir bahanedir.

Çin Devlet Konseyi tarafından periyodik olarak hazırlanan Beyaz Kitap’ın son sayısında Doğu Türkistan’da 2014’ten 2019’a kadar her yıl ortalama 1,3 milyon Uygur’a “mesleki eğitim” adı altında formasyon verildiğini yazmıştır.⁶ Buna göre bugüne kadar 8 milyon dolayında insan kamplara alınmıştır. Bu yazının yurt dışında yaşayan yazarı dâhil, yüzbinlerce Doğu Türkistanlı, en az üç yıldır akrabaları ile herhangi bir şekilde iletişim kuramamakta; hayatta olup olmadıklarını bilememektedir.

Doğu Türkistan’daki Çin vahşeti üzerine ciddi veriler ile bilimsel raporlar yayımlayan Avustralya Stratejik Siyaset Enstitüsü (ASPI), yayımladığı son raporunda⁷, Çin’in toplama kampları olduğu düşünülen 380’den fazla bina ve tesisin yerini tespit ettiğini bildirmiştir. Çin’in son üç yıldır o kadar eleştiri ve baskıya maruz kalmasına rağmen bölgedeki kamp inşaatına hâlâ devam ettiğini, Temmuz 2019-Temmuz 2020 döneminde bölgedeki 61 merkezde yeni inşaat ve genişletme çalışmalarının yürütüldüğünü, 14 merkezde ise hâlen inşaat çalışmalarının sürdürüldüğünün gözlemlendiğini belirtmiştir. Ayrıca, araştırmacılar yeni inşa edilen merkezlerin %50’sinin yüksek güvenliğini olduğunu, bunun düşük güvenliğini “yeniden eğitim merkezlerinden” yüksek güvenliğini “gözetli merkezi ve hapishanelere” doğru bir politika değişikliğine işaret edebileceği değerlendirmesini yapmıştır.

Aynı Enstitünün (ASPI) bir diğer araştırması olan “Kültürel Silme” adlı raporunda şu bilgiler, delilleri ile sunulmuştur⁸: “Uydu görüntüleri desteğiyle Xinjiang’da yaklaşık 16 bin caminin (toplaminin %65’i), çoğunlukla 2017’den bu yana hükümet politikaları nedeniyle yıkıldığı veya hasar gördüğü tahmin edilmektedir. Ayrıca, yaklaşık 8.500 cami tamamen yıkılmış olup bu camilerin yerle bir edildiğinin görüntüleri vardır.” Bu çalışmaya göre, Doğu Türkistan’daki önemli İslami kutsal yerlerin en az %30’unun büyük

ölçüde 2017’den beri yıkıldığı, %28’inin ise hasar gördüğü veya bir şekilde dönüştürüldüğü belirtilmiştir.

Artık, bağımsız uluslararası araştırmacılar, aktivistler ve siyasetçiler ÇKP rejiminin Doğu Türkistan’da yaptıklarının günümüzde hâlâ geçerli olan ve 1948’de imzalanan Soykırım Sözleşmesi’nde belirlenen soykırım suçunu işlemekte olduğunu yüksek sesle dile getirmektedir. 1948’de imzalanan Soykırım Sözleşmesi’nde soykırım şu şekilde tanımlanmaktadır (Çoban, 2008: 51):

“Ulusal, ırksal, etnik ya da dinsel bir grubu bu hâliyle tamamen ya da kısmen yok etme kastı ile işlenen şu eylemlerden herhangi biridir:

- a) Grup üyelerini öldürme;
- b) Grup üyelerine ağır bedensel ya da zihinsel zarar verme;
- c) Grubu fiziksel olarak tamamen ya da kısmen yok etmeye yönelik yaşam koşulları altına kasıtlı olarak koyma;
- d) Gruptaki doğumları engellemeye kastedilerek önlemler dayatma;
- e) Grubun çocuklarını zorla başka gruba nakletme.”

Bu maddelere göre ÇKP rejimi, 1955 yılından beri Doğu Türkistan’da sistematik olarak soykırım suçu işlemektedir. Bu hususta İHH (İnsani Yardım Vakfı) İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi tarafından 2020 yılında neşredilen “Doğu Türkistan Toplama Kampları: Adım Adım Soykırım” adlı rapor doyurucu bilgi ve belge sunmaktadır.

Çin bütün bu acımasız soykırımını en yakın komşuları ve stratejik ilişki kurduğu sözde 300 milyonluk Türkler dünyası ve bir milyardan fazla nüfusu bulunan İslam dünyasının gözü önünde ve bilgisi dâhilinde gerçekleştirmektedir. Çin’e çeşitli kanallardan “borcu” olan sözde Türk-İslam ülkeleri, Çin’in tepkisinden çekindiği için Uygurların dili, müziği, estetiği, eğlenceleri, evleri, ekolojik muhitleri ve hatta diyetleri dahi Çinileştirilirken veya ortadan kaldırılırken, Uygur Türklerinin sosyal ve kültürel yaşamını Çinlilik eksekinde yeniden şekillendirmek için gayri insani bütün zorlayıcı çabaları sürdürürken, somut kültürel mirasları örneğin binlerce yıllık türbeleri, mezarları, tarihî mekânları ve mimarileri aktif olarak silinirken ÇHC’ye karşı insani, imani iki çift söz etmemiş, karşı çıkmamıştır. Bu durum, ÇKP rejimine büyük cesaret vermiştir. Aynı zamanda, UNESCO ve Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), İslam İşbirliği Teşkilatının da Doğu Türkistan’daki kültürel yıkıma dair dağ gibi artan kanıtlar karşısında hâlâ ses çıkartmayışı da düşündürücüdür.

Sonuç Yerine Derin Hayal Kırıklıkları

Çinliler; Hunlar, Köktürkler, Uygurlar, Moğollar ve Mançularla uğraşırken bu milletler hakkında çok derin ve köklü birikime sahip olmuşlardır. Bu kuzeyli kavimlerin vakti zamanında Çin'e hâkim olmak istediği, hatta kimi zaman tüm Çin'e hâkim olduğu bilinse de nihayetinde Çinlilere yenilmiş ve yok olmuşlardır. Komşu kalmak isteseler de bir müddet sonra Çin tarafından yutulmuştur. Kuzey kavimleri, Çinlilere komşu olan güney kavimlerinden Vietnamlılar veya Koreliler gibi yutulmadan komşu kalmayı başaramamıştır. Günümüz dünyasındaki Moğolistan ve Batı Türkistan cumhuriyetlerinin de böyle bir başarıyı gösterebilecekleri felsefi, kültürel direnci olduğu veya bu minvalde çabalar sarf ettiği söylenemez.

Çinli kültüründe "Guanxi" (Guanşi) adı verilen "ilişki" kültürü çok önemlidir. Aslında derin felsefi ve kültürel anlamı olan "Guanşi"nin Türkçede tam karşılığı yok. "İlişki" kavramı, "Guanşi"'yi açıklamak için yardımcı olabilecek bir kavramdır. Çinliler, kendi aralarındaki kişisel veya gruplararası ilişkileri, hatta milletlerarası ilişkileri yürütmek, çözmek için referans olarak başvurdukları 36 hile adında düsturu vardır. Bu 36 hileyi anlamadan Çinliyi anlamak, özellikle dış politikasını anlamak imkânsızdır.

Çinlilerin bir taraftan Doğu Türkistan'da insanlığın hiç görmediği soykırımını sürdürürken diğer taraftan Uygurların kan kardeşleri olan Batı Türk devletlerinin ilgili yöneticileri veya ilgili ülkelerin hükûmetleri ile kurduğu mevcut ilişkilerini, 36 hilenin 23'üncüsü olan 交攻/Yuan jiao jin gong (= Uzaktakine cilve yap, yakındakine saldır.) hilesi ile anlamak mümkündür. Bu hilenin bağıntılı çevirisi şu şekildedir (Senger, 2003: 331):

"Uzaktakiyle ahbaplık kurmak ve yakındakine saldırmak, yakındakile savaştırmak; yakındakine düşmana saldırmak için uzaktaki düşmana geçici olarak şirin gözükme, onunla ittifak kurmak; uzaktaki devletle iyi ilişkiler kurmak ve komşu devletle savaşmak."

Bu hilenin özü ise yakındakine bir düşmana karşı onu yok etmek üzere yürütülen kuşatma/izole etme operasyonunun uzaktaki düşmanı da yok etme niyeti ile yapılması. Sahte ittifaklara katılarak geçici partnerlerle ihtilaf çıkartmak. Bu bir hegemonya stratejisidir.

Doğu Türkistan'ın Uygurları, Kazakları soykırımda iken yanı başındaki Batı Türkistan Cumhuriyetleri, biraz uzağındaki Türkiye Cumhuriyeti, komşusu Pakistan İslam cumhuriyeti başta olmak üzere İslam ülkelerinin üst yöneticilerinin, medya ve sermaye sahiplerinin sus pus oluşunun nedenlerini arayanların, bu 23. hileyi çok iyi okumaları ve analiz etmeleri ge-

rekir. O kadar ileri gidilmiş ki, Uygurlar soykırımında inim inim inlerken ÇKP rejiminin başarılı diplomasi ve lobiciliği ile Doğu Türkistanlıların soydaş ve dindeşleri ÇKP ağzı ile "Uygurlar, Çin devleti sayesinde mutlu, mesut yaşıyorlar..." diyebilmiştir. İhtiyaçlarının Çin'den gelecek borç para veya hediyeler olduğunu belirtmekten de çekinmemişlerdir... Bu bağlamda bir mizah gazetesi olan Alhudut, yayımladığı bir makalede şu satırlara yer vermiştir:⁹

"Çin sembollerimizle alay etmedikçe veya Peygamber'in bir karikatürünü çizmeye cesaret edemedikleri sürece binlerce Muhammed'i öldürebilir, Muhammed'leri doğuracak binlerce kadını kısırlaştırabilir ve doğacak binlerce Muhammed'i zorla aldırabilir. Açıkçası Çin kıyafetleri ve Çin malları olmadan yaşayamıyoruz ve Mekke'den dönen hacılar da Çin'de yapılan tespihler, kilimler ve Kâbe figürleri almadan yapamazlar."

Doğu Türkistan'daki soykırımın durdurulması için 7 Ekim 2020 tarihinde çoğunluğunu Birleşmiş Milletler üyesi Batılı ülkelerin oluşturduğu 39 ülke, Çin Hükûmeti'ne ortak bir mektup göndererek Doğu Türkistan'daki toplama kamplarında zorla tutulan Uygur Türklerinin derhâl serbest bırakılması, bölgeye derhâl BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri ve bağımsız gözlemcilerin gönderilmesi gerektiği çağırısı yaptı.¹⁰ Aynı tarihte ÇKP rejiminin Doğu Türkistan politikasını destekleyen, BM'de temsilcisi bulunan 40 dolayındaki ÇKP destekçisi ülkeler arasında gelişmiş ekonomiye sahip bir medeni ülke yok iken Pakistan, İran, Suudi Arabistan, Mısır gibi ülkelerin hatta Filistin'in bulunması ise¹¹ insanları derin derin düşündürmüştür. Doğu Türkistan mücadelesinin hamisi olması gereken Türkiye'nin aynı günlerde BM kürsüsünden verdiği suya sabuna dokunmayan beyanatları, soykırım mağduru Doğu Türkistanlılarda büyük bir hayal kırıklığı yaratmışken vicdan ve iman sahibi Türk vatandaşlarının vicdanlarını yaralamıştır.

Türkiyeli yöneticilerin son üç-dört yılda başta Türk Keneşi olmak üzere BM kürsüsü, İslam İşbirliği Örgütü, AB gibi önemli kuruluşlarda verdiği demeçlerinde zulüm altında inleyen Müslüman milletleri ve beldeleleri tek tek sayarlarken Doğu Türkistan'ı, Uygurları bilerek göz ardı etmesi, hatta Kâşgar'a yüzlerce kilometre uzaktaki Bişkek şehrinde toplanan Türk Keneşi zirvesinde, Kâşgar'ı yâd etmek yerine Filistin'i yâd etmesi ve Türk dünyasının bir parçası olduğunu vurgulaması, Uygurları ziyadesiyle rencide etmiştir. Diğer taraftan, sözde Türkçü, milliyetçi, siyasetçi, yorumcu particilerin de aynı tutumu sergilemesi, çoğu aydınların sessizliği veya bazı eziklerin pişkin pişkin iftira dolu açıklamaları, hakikaten insanların vicdanlarını

yaralamakta ve silinmesi imkânsız izler bırakmaktadır. Dağ gibi somut deliller karşısındaki bu pasif tutumlar, rencide edici açıklamalar, ülkelerinde ikamet etmekte olan Uygur Türklerine yönelik kardeşlik hukukuna aykırı uygulamalar, Doğu Türkistanlılarda tarihin hiçbir döneminde görülmemiş hayal kırıklığı ve umutsuzluklar yaratmaya devam etmektedir.

Mazlumların hamisi olması gereken ülkemizin, mazlumlarda asla politik ve etnik ayırım yapmaması ve bu minvalde Uygurlara sahip çıkması şarttır. **Doğu Türkistanlılar, yüce devletimizden ve bu devleti yöneten yöneticilerden şunları geciktirmeden yapmalarını bekliyor:**

Türkiye Cumhuriyeti devleti ilk olarak yanlış Çin politikasından bir an evvel dönmeli, **mütekabiliyet esasına göre tarihsel hafızadan beslenen kendi soydaş ve dindaşlarının çıkarlarını da gözetken millî bir Çin politikasını şekillendirmelidir.** Bu bağlamda, Çin'e daha nitelikli, **Çin'i iyi bilen büyükelçi, ateşe, diplomatlar gönderilmelidir.** Ayrıca, devletin ilgili birimlerinde mutlaka Çin'deki insan hakları ihlallerini izleyen bir birim kurulmalıdır. **Doğu Türkistan'da devam eden soykırıma karşı insani ve medeni tepki veren ülkelerle birlikte hareket edilmeli,** soykırımın durdurul-

ması için gereken bütün çabalar gösterilmeli; **diasporada param parça olmuş Uygur Türklerinin güçlü bir çatı altında toplanması için maddi ve manevi destek esirgenmemelidir.** Ayrıca, **Türkiye'de yaşayan Uygur Türklerinin tüm mağduriyetleri bir an evvel giderilerek devletin sıcaklığı hissettirilmeli,** devlet içinde yuvalanmış Çin çıkarlarına hizmet eden lobi mensupları temizlenmelidir.

Bunlar yapıldığında, başta Türkiye'de yaşayan Uygur Türkleri olmak üzere diaspora Uygurlarının hayal kırıklıkları bir nebze olsa da giderilmiş olacak; Devlet'imizin Çin ve Doğu Türkistan politikası teşkil edilecek, ikili görüşmelerde Devlet'imizin eli kolu daha güçlü olacaktır. Ülkemize sığınan Doğu Türkistanlı göçmenlerin daha insani bir yaşama kavuşması, onların ülkemizin sosyo-kültürel yaşantısına daha faal katılmasına, sosyo-ekonomik hayata daha faal katkı sağlamasına vesile olacaktır. **Tabiri caizse çifte kazanç elde edilmiş olacak, Türkiye kendine yakışan kardeşlik hukukunu yerine getirirken insancıl karakteri daha fazla öne çıkarmış olacak; Türkler dünyasında, Müslüman âleminde ve uluslararası toplumda saygınlığı artacaktır.**

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Ü. İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü.. Türkiye Doğu Asya Araştırmaları Dergisi (DAAD) Yayın Yönetmeni ve Editörü. Araştırma alanı: Çin'in etno-sosyal yapısı, Çinlilik, Çinlilerin ötekilere bakışı, Çin tarzı asimilasyon, Doğu Türkistan

Kaynaklar

- Çoban, Ebru, "Uluslararası Hukukta Soykırım Suçu ve Suça Zemin Hazırlayan Toplumsal Yapılar: Ruanda Örneği", Uluslararası İlişkiler, C: 5, S: 17 (Bahar 2008).
Çolakoğlu, Selçuk, "Türkiye-Çin İlişkileri: Tek Taraflı Aşk mı?", Orta Doğu Analiz, Eylül 2012, C: 4, S: 45.
Çin kültüründe yeşim taşı, <http://turkish.cri.cn/794/2009/07/13/1s116914.htm> (Er. 16.11.2020).
Greer, Tanner, "48 Ways to Get Sent to Chinese Concentration Camp—Something terrible is happening in Xinjiang", Foreign Policy, September 13, 2018.
İnayet, Alimcan, "Mitostrateji Üzerine", Uluslararası Uygur Araştırmaları dergisi, S: 2018/12.
Karlık, Abdürreşit Celil, Çinlilik ve Çin'de Ötekiler, Atlas Yay., Ankara 2019.
Ruser, Nathan, Dr J. Leibold, K. Munro, and T. Hoja, Cultural erasure, Tracing the destruction of Uyghur and Islamic spaces in Xinjiang, The Australian Strategic Policy Institute, Policy Brief, Report No. 38/2020.
Taşağıl, Ahmet, Esir Doğu Türkistan'da Mazlum bir Türk Şehri, <https://ahmettasagil.wordpress.com/makaleler/esir-dogu-turkistanda-mazlum-bir-turk-sehri/> (Er. 15.11.2020).
Von Senger, Harro, Savaş Hileleri-Strategemler II, çev. M. Özbalta, Anahtar Kitapları, 2003.
Yıldırım, Kürşat, "Eski Çin'in Batıyla Ticarete Başlaması ve Yeşimtaşı Kapısı", Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi, 384, 2018.
Yılmaz, Murat, Doğu Türkistan Toplama Kampları: Adım Adım Soykırım, İHİH, İNSAMER Yay., 2020; https://insamer.com/tr/dogu-turkistanda-toplama-kamplari-adim-adim-soykirim_3349.html, (Er. 10.11.2020).

- 1 Çin kültüründe yeşim taşı, <http://turkish.cri.cn/794/2009/07/13/1s116914.htm> (Er. 16.11.2020).
- 2 S. Çolakoğlu, Türkiye-Çin İlişkileri: Tek Taraflı Aşk mı?, Orta Doğu Analiz, Eylül 2012, C: 4, S: 45, s. 59.
- 3 Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Wang Yi ile Ortak Basın Toplantısı, 3.08.2017, Pekin, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-cin-halk-cumhuriyeti-disisleri-bakani-wang-yi-ile-ortak-basin-toplantisi_3-agustos.tr.mfa (Er. 03.06.2020; bk. Çin Medyası: "Erdoğan, Çin Karşiti Eylemlere Müsaade Etmeyecek", <https://sehrisiyaset.com/cin-medyasi-erdogan-cin-karsiti-eylemlere-musaade-etmeyecek/> (Er. 22.05.2020).
- 4 Gerry Shih, China's mass indoctrination camps evoke Cultural Revolution, <https://apnews.com/6e151296fb194f85ba69a8babb972e4b/China's-mass-indoctrination-camps-evoke-Cultural-Revolution> (Er. 11.05.2020).
- 5 48 Ways to Get Sent to Chinese Concentration Camp—Something terrible is happening in Xinjiang, Foreign Policy, September 13, 2018.
- 6 Çin, her yıl 1 milyondan fazla Uygur'a kamplarda 'mesleki eğitim' verdiğini kabul etti, <https://tr.euronews.com/2020/09/19/cin-her-yil-1-milyondan-fazla-uygur-a-kamplarda-mesleki-egitim-verdigini-kabul-etti> (Er. 20.11.2020).
- 7 Exploring Xinjiang's detention system, <https://xjdp.aspi.org.au/explainers/exploring-xinjiangs-detention-facilities/> (Er. 08.10.2020)
- 8 Nathan Ruser, Dr James Leibold, Kelsey Munro and Tilla Hoja, Cultural erasure, Tracing the destruction of Uyghur and Islamic spaces in Xinjiang, The Australian Strategic Policy Institute, Policy Brief, Report No. 38/2020. s. 3.
- 9 Muslims ignore Uighur plight as China may have killed a thousand Muhammads but has yet to draw one, <https://alhudood.net/41109/> (Er. 21.11.2020).
- 10 BM'de 39 Ülkeden Çin'e "Doğu Türkistan" Çağrısı, <https://qha.com.tr/haberler/politika/bm-de-39-ulkeden-cin-e-dogu-turkistan-cagrisi/256460/> (Er. 10.10.2020).
- 11 Pakistan'dan Küba'ya onlarca ülke Çin'e destek verdi, <https://www.criturk.com/haber/ozel-haber/pakistandan-kubaya-onlarca-ulke-cine-destek-verdi-170182> (Er. 10.10.2020).